

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**Kisgyermeket nevelő hallgatók
felsőfokú tanulmányi
beruházásainak és hozamainak
nevelésszociológiai vizsgálata**

Vargáné Engler Ágnes

Témavezető: Dr. Pusztai Gabriella

DEBRECENI EGYETEM
Humán Tudományok Doktori Iskola
Debrecen, 2010.

1. Az értekezés célkitűzése

Az értekezés célja a felsőoktatás részdíós képzésében résztvevő hallgatók egy speciális csoportjának, a kisgyermeket nevelő nők tanulmányi beruházásainak és hozamainak bemutatása. A felsőoktatásba lépő sajátos helyzetű csoportok vizsgálatára kevés konkrét kutatás koncentrál, pedig a gyermekvállalás miatt ideiglenesen inaktívvá válók tanulási aspirációja nemcsak oktatásszociológiai kutatási terület, hanem messzire ható társadalompolitikai kérdéseket is felvet. A téma választása azért esett erre a tudományos diskurzusokban hiányt szenvedő témakörre, mert a gyermekvállalás miatt a munkaerőpiactól távol töltött időszakban végzett tanulmányoknak fontos jelentősége van, mind a kisgyermeket nevelő és szűkebb környezete, mind a tágabb kollektíva, a társadalom számára.

A doktori értekezés központi kérdése az, hogy a rendszerváltást követő évtizedekben kialakult munkaerőpiaci folyamatokban segítheti-e a nők reintegrációját és további munkavégzését a szándékolt karriertörés időszakában végzett felsőfokú tanulmányi beruházás. A kérdés fontosságát és aktualitását a tanulás különböző formáiban résztvevő inaktívak alacsony aránya, a romló demográfiai mutatók, a szülési szabadságról visszatérők foglalkoztatottságának nehézségei támasztják alá.

A vizsgált hallgatók életpályájának három fő színterét összekapcsolva tártam fel a vonatkozó szakirodalmi munkákat, amelyek a felsőfokú tanulmányok, a fizetett munkavállalás és a privát szféra

hármaskör egysége folytán multidiszciplináris elméleti keretet alkottak. A neveléstudományokon belül elsősorban az oktatásszociológia és oktatáspolitikai eredményeinek felhasználásával térképeztem fel a témakört, azonban felmerültek felnőttoktatási, munkaszociológiai, családszociológiai, demográfiai, szociálpolitikai összefüggések is.

A vizsgált kérdéskör összetettségét nemcsak az érintett tudományok sokasága jelzi, hanem az ideiglenesen inaktív karriertöréséből adódó problémák átfogó, több szakterületet érintő tudományos feldolgozásának hiánya. A társadalmi nemekkel foglalkozó társadalomtudományi diszciplínák számos aspektusból vizsgálják a különböző női csoportok helyzetét, azonban ebben a megközelítésben a tárgyalt vizsgálat hazai és nemzetközi viszonylatban is úttörő munkának számít. Az értekezés újszerű vonása, hogy a női munkavállalók felsőfokú tanulmányi befektetéseit a szakmai életút munkaerőpiactól távol töltött szakaszában vizsgálja, mégpedig két szinten: egyéni és kollektív beruházásokat és hozamokat tár fel, amelyektől rövid és hosszú távú megtérüléseket vár.

Az értekezés tárgyához kapcsolódó különböző tudományágak metszéspontján kívül eső témakörök érintetlensége szándékolt, így nem foglalkozom részletesen többek között gazdaságpolitikai és oktatáspolitikai összefüggésekkel, egyes sajátos helyzetű (pl. kisebbség, migránsok) és speciális (szinglik, elváltak) női csoportokkal. A tanulás különböző módozatai közül kizárólag a formális tanulás, ezen belül a felsőoktatásban diploma megszerzése céljából végzett tanulási beruházás képezi a dolgozat tárgyát.

2. A kutatás módszerei

A kisgyermeket nevelők tanulmányai befektetéseit és hozamait egy olyan longitudinális kutatásban vizsgáltam, amelyben az egyetemi és főiskolai tanulmányokat folytató hallgatókat a tanulási döntésektől a diploma munkaerő-piaci hasznosításáig kísértem végig. A gyermekgondozási szabadságon lévők populációja nehezen elérhető, sajátos, rejtőzködő csoportját alkotja a társadalomnak, ezért a mintavétel módszerét és módját alaposan elő kellett készíteni.

Két regionális beágyazottságú felsőoktatási intézmény – a Debreceni Egyetem és a Nyíregyházi Főiskola – kisgyermeket nevelő hallgatói alkották a mintavételi keretet. A kutatás térbeli keretének kiválasztása regionális szempontokat követett, mivel a tanulmányi befektetések hozamait (különös tekintettel a munkaerő-piaci hozamokra) hasonló gazdaságföldrajzi keretek között kívántam vizsgálni. A Debreceni Egyetem tíz, a Nyíregyházi Főiskola négy kara vett részt a kutatásban. A gyermeknevelési ellátásban részesülő hallgatók a gyermekgondozási kötelezettségeikből adódóan a levelező tagozatot választják legnagyobb arányban, ezért ennek a részidős képzési formának a hallgatóságát tekintettem megfelelőnek a merítéshez. A populáció nehéz elérhetősége és az adatvédelmi szabályok tiszteletben tartása miatt a véletlen kezdőpontú szisztematikus mintavételt alkalmazása tűnt célszerűnek.

A kutatás első hulláma 2006-ban zajlott, amikor a két felsőoktatási intézményben tanulmányokat folytató, gyermekgondozási ellátásban részesülő hallgatók megkeresése történt. A mintavételi keretbe került

hallgatókhoz postai úton jutott el az önkitöltős kérdőív. A kohorszvizsgálat második fázisában, 2009 tavaszán olyan munkavállalókat kerestem fel, akik a gyermekgondozási szabadság alatt az említett intézmények egyikén felsőfokú oklevelet szereztek, és legalább egy éve újból munkába álltak. Ebben az esetben nem támaszkodhattam adatbázisra vagy nyilvántartásra, ezért nem valószínűségi kiválasztással folytattam a kutatást. A hólabda módszerrel elért munkavállalók kérdezőbiztosok közreműködésével töltötték ki a kérdőíveket.

A kutatás a felsőfokú tanulmányok megkezdésének *miértjére* és a tanulmányok megtérülésének *hogyanjára* kereste a választ: miért és milyen stratégiák mentén döntenek úgy a gyermeknevelési ellátásban részesülők, hogy a szándékolt inaktivitás éveiben felsőfokú tanulmányokba fektetnek, és ezek a befektetések hogyan térülnek meg a munkaerő-piaci reintegrálódást követően. A tanulási befektetéseket vizsgálva a tanulmányokról való döntésmechanismusokat tártam fel, mégpedig a diplomaszerzés motivációit, a beruházás irányát, mértékét, jellegét, de érdeklődtem a tanulmányok folyamatáról, a tanulmányi befektetést végzők magatartásáról is. A kutatás során Becker és Rosen alapján vizsgáltam a felsőfokú tanulmányokba befektetők egyéni költségeit, amelyeket az erőforrások jellege szerint csoportosítva két dimenzióban, individuális és kollektív téren jelenítettem meg.

A tanulás hozamainak megjelenését közvetlenül a munkaerő-piaci reintegrálódás során és a munkába állást követően vizsgáltam. A munkától való távollét alatt karbantartott tudás és kompetenciák, valamint az új

felsőfokú végzettség már a munkaerő-piaci belépéskor előnyt jelenthetnek, ezért a hozamok kimutatása rövid távon is megvalósulhat. A rövid és a hosszú távú megtérülés bemutatására kidolgozott hárompólusú modell alapján végeztem a tanulmányi befektetések hozamvizsgálatát. Bourdieu munkáiból kiindulva a kutatás során figyelembe vettem a hallgatók eltérő társadalmi háttérét, amely hatással van a tanulási döntésmechanizmusra, a tanulmányi eredményességre és a várható hozamok minőségére és mennyiségére.

3. Az értekezés eredményei

Az értekezés elméleti keretét a kulturális reprodukció, a racionális döntéshozatal és a különböző tőkefajtákkal foglalkozó hazai és nemzetközi irodalom tanulási döntésekre vonatkozó eredményei alkotják. Becker humán tőkébe történő beruházásának koncepcióját Bourdieu és Schultz tőkelméleteinek fogalomrendszerével összekapcsolva alkottam meg azt a befektetési és megtérülési modellt, amely individuális és kollektív szinten ábrázolja a felsőfokú tanulmányokba történő beruházást és annak hozamait.

A modell abból a feltételezésből indul ki, hogy a vizsgált csoport esetében a felsőfokú tanulmányokba történő befektetések célja, és egyben a várható hozamok területe nem csupán a fizetett munka világa. A munkaerő-piaci integráció során várható megtérülések mellett többek között Bourdieu, Weber, Pléh alapján számoltam az általam intellektuális kibontakozás területének nevezett hozamtípusokkal, továbbá Heuser, Prins, Zrinszky megállapításai szerint hozamokat vártam

a szociális beágyazottság területeként aposztrofált mezőben. A dolgozat elméleti részében ezeknek a területeknek, valamint az emberi tőkének, az inkorporált kulturális tőkének és a társadalmi tőkének a kapcsolódási pontjait kerestem a kisgyermeket nevelő nők felsőfokú tanulmányaira, munkavállalására és magánéleti szerepeire vonatkoztatva.

A szakirodalmi források alapján tártam fel az modell egyes részeihez kötődő területeket és elméleteket. Az intellektuális mezőre vonatkoztatva a női hallgatók felsőoktatásban történő megjelenését és specifikumait elsősorban Goldthorpe, Forray, Kozma, Hrubos, Ladányi munkássága alapján mutattam be. A nőknek a felsőoktatásba történő beáramlása gyors nemi kiegyenlítődéshez vezetett Európa-szerte, és az egyik indukátora volt a felsőoktatási expanzió kialakulásának. Az expanzió folyamatával részletesen foglalkoztam Archer, Collins, Kozma, Galasi, Kertesi, Köllő munkáit felhasználva, mivel a diploma munkaerő-piaci beválthatóságának kérdése több hozamterületet érint, illetve befolyásolja a tanulási döntési stratégiákat.

DiMaggio, Bukodi, Pusztai és Fényes megállapításait alkalmaztam a női nem tanulmányi jellemzőinek és tőkegyarapodásának bemutatásához, amelynek során a nemek között a kulturális tőkenagyság különbözősége bizonyult meghatározónak. A társadalmi háttér hatását tekintve többek között Bourdieu, Boudon, Ferge, Róbert, Kozma alapján körvonalazódott, hogy a különböző társadalmi rétegek generációról-generációra átörökítik az eltérő befektetési stratégiákat, miszerint az alacsonyabb osztályokba tartozók alulbecsülve a továbbtanulás jövőben realizálódó hasznosságát, kevésbé

hajlandóak a jelenben jelentkező kiadásokat felvállalni, ellentétben a magasabb osztálybeliekkel.

Az elméleti modellben használt három hozamterület közül a munkaerő-piaci integráció mezőjén megjelenő hozamok tekinthetők a leginkább megragadhatónak materiális jellegükből adódóan. A munkaerőpiac területén nagy figyelmet fordítottam a gazdasági aktivitás, ezen belül a foglalkoztatottság és az iskolai végzettség kapcsolatának elemző tanulmányokra, amelyek a kvalifikált munkaerő kedvezőbb munkaerő-piaci pozícióját erősítették meg (Nagy, Kertesi, Köllő, Galasi).

Elsősorban Nagy, Koncz, Frey és Thun kutatásai alapján mutattam ki azokat a munkaerő-piaci jelenségeket, amelyek a női munkavállalókat hátrányosan érintik, mint például a horizontális és vertikális szegregáció, a nemi diszkrimináció vagy a bérkülönbségek kérdése. Ezeket a problémákat azonban csupán abból a szempontból vizsgáltam, hogy miképpen befolyásolják a kisgyermeket nevelők tanulási befektetéseinek hozamait a munkaerő-piaci integrációt tekintve. A népesség gazdasági aktivitása és iskolai végzettsége, a foglalkoztatottság és a háztartási jellemzők kapcsolatának elemzése, a munka világában tapasztalt anomáliák ellenére elmondható, hogy a magasabb iskolai végzettség növeli a munkaerő-piaci reintegráció lehetőségét, stabilizálja a munkahely-megtartó képességet, csökkenti a munkanélkülivé válás esélyét.

A harmadik hozamterülethez kapcsolódóan, Coleman társadalmi tőkefajtáit használtam a kisgyermeket nevelő hallgatók tanulásának családon belüli társadalmi tőkére tett hatásának kimutatására. A

generációs transzferek áramlása a szülők iskolázottságával javul ugyan, de csak abban az esetben akadálytalan, ha megfelelő a családtagok közötti kapcsolat. A gyermekre fordított minőségi idő jótékony hatását a tőkeátörökítésre Coleman mellett kimutatta többek között Bourdieu, Pusztai, Róbert.

A szociális beágyazódás hozamterületének bemutatása során a nők fizetett és fizetetlen (otthoni) munkatevékenységének összehangolásából fakadó dilemmák kerültek a középpontba. Többek között Cseh-Szombathy, Bukodi, Goldin, Beck munkái alapján körvonalazódott a nők triád szerepvállalásának alakulása és a munkahelyi és családi feladatok összehangolásának problémái, amelyet a kvalifikáltabb nők hatékonyabban kezelnek. Pongrácz, Spéder, S.Molnár, Frey, Blaskó kutatási eredményeiből szintén kitűnt, hogy a magasabb iskolai végzettségű nők munkavállalási hajlandósága nagyobb, a szakmai és privát életút összeegyeztetése sikeresebb, mint az alacsonyabb iskolázottságú nők esetében. A kisgyermeket nevelők tanulmányainak további szociális hozama között tartom számon Zrinszky, Prins, Durkó alapján a tanulói közösség pozitív hatását az inaktivitásból fakadó társadalmi izoláltság alatt, és azt követően, a kollegiális beilleszkedési folyamatra gyakorolt kedvező eredményét.

A tanulásból fakadó egyéni előnyökön túl számos hosszú távú kollektív hasznosságot mutattam ki. A permanens tanulás révén a munkáltató a kiesett időszak szakmai pótlására felhasznált források csökkenésével számolhat, ezáltal a gazdaság kompetens foglalkoztatottakkal gazdagodik. A sikeres reintegráció miatt elkerülhetővé válik a munkanélküliség, és az abból

fakadó közösségi terhek, de nem alakul ki rejtett munkanélküliség sem. Hosszú távon kimutatható a foglalkoztatási problémákból fakadó szociális és egészségügyi kiadások elkerülése, és nem utolsósorban a demográfiai mutatók javulása. (Frey, Koncz, Krémer, Dobossy, Galasi)

A tudományos forrásmunkák és az elméleti modell alapján kialakult hipotézisek mentén ismertetem az alábbiakban az empirikus kutatás eredményeit.

A tanulmányi befektetésekre vonatkozó hipotézisem a kulturális reprodukció, a racionális döntéshozatal és a tőkefajta elmélete alapján az volt, hogy a társadalmi származás, mindenekelőtt a szülők iskolai végzettsége meghatározza a hallgatók egész tanulói életpályáját. Ezért a felnőttkori tanulmányi döntéshozatalban jelentőséget tulajdonítottam a hallgatók meglévő alapvégzettségének, s az ez alapján létrehozott nem diplomások (a felsőfokú tanulmányok előtt érettségizettek) és diplomások (az inaktívként folytatott felsőfokú tanulmányok előtt diplomával rendelkezők) csoportjának összehasonlításával végeztem az elemzést.

Feltevéseim igazolódtak, mivel a tanulmányokról való döntési stratégiákban és a tanulmányok végzésében nagyfokú különbségek adódtak a két minta tagjai között. A magasabban képzett, jellemzően értelmiségi munkakörben dolgozó, anyagilag jobb helyzetben lévő diplomások tanulási döntéshozatali hosszú távúak és átgondoltnak bizonyulnak, és a homogén kulturális családi klíma jegyét hordozzák magukon. A diplomával nem rendelkező, alacsonyabb társadalmi státuszú hallgatók a diplomaszerzés jövőbeni hasznosságával

ugyan számoltak, de a jelenlegi befektetéseket és kockázatokat kevésbé reálisan mérték fel. Ezzel magyarázható, hogy a nem diplomások csoportjába tartozó hallgatókat és családjukat viselte meg leginkább a továbbtanulás, nehezen egyeztették össze a tanulmányi és családi teendőket, rugalmatlannak bizonyultak a feladatok szervezésében, a tanulmányok rendszeres konfliktushelyzeteket idéztek elő.

A második hipotézisben feltételeztem, hogy a két csoport tanulási attitűdje, tanulmányi eredményessége, tanulmányi motivációja eltérő jegyeket hordoz, ezek a feltételezések igazolódtak. Az iskolai végzettség szerint lényeges motivációs háttérkülönbség adódott, a diplomásokat ugyanis jellemzően a tanulás iránti pozitív attitűd vezette a felsőfokú tanulmányok megkezdésére, a szak megválasztásában azonban a megszerzett diplomával járó haszonelvűség döntött. A diplomával nem rendelkezők esetében a diplomaszerzés és a munkával kapcsolatos egyéb érdekek motiválták általában véve a tanulást, és a szak mellett szóló döntésekben is ezek játszottak szerepet. A diplomások jobb tanulmányi eredményessége nemcsak az érdemjegyek oldalán mutatkozott meg, hanem a tanulási módszerek megválasztásában, a vizsgára történő felkészülésben, a szervezési és informálódási mechanizmusokban is.

A felsőfokú tanulmányokat folytató kisgyermeket nevelők esetében harmadrészt feltételeztem, hogy a tanulásba való befektetéssel kompenzálják a munkaerőpiac elhagyásából adódó veszteségeket. Az eredményekből kibontakozik, hogy a válaszadók valóban felismerték a munkától való hosszú távollét okozta tudás-

és képességbeli gyengülést, és ezt tanulással kívánták megelőzni, illetve orvosolni. Az eredményekből kitűnik, hogy az érettségizettek számára a tanulás utat jelent a kívánt státusz eléréséhez, még a diplomás nők a meglévő vagy újabb szakmai tudásuk specializációja érdekében kezdték meg tanulmányaikat. A felsőoktatásban töltött idő a diplomával nem rendelkezők esetében jelez eredményes minőségi változást, mivel a tanulási aspirációjuk fokozatos fejlődést mutatott, erősödtek a belső motívumok, és hatékonyak tűnő szakmai és tanulmányi tervekkel gazdagodtak a jövőre nézve.

A tanulmányi beruházások hozamait három területen vártam megmutatkozni. Az emberi tőkébe történő beruházás révén a munkaerő-piaci integráció megtérülési mezőbe számos olyan hozam került, amelyek egyértelműen összefüggésbe hozhatók az inaktív évek alatt végzett felsőfokú tanulmányokkal. Első eredmény a vizsgált nők háromnegyedének gyors és zökkenőmentes reintegrációja, a munkanélküliség elkerülése, számos esetben az új végzettségnek megfelelő új állás megszerzése. A későbbi munkavállalói években a tanulásnak olyan hozamait sikerült kimutatni, mint a végzettségnek megfelelő munkakör és munkakörülmények, a magasabb jövedelem, a lefelé irányuló mobilitás elkerülése.

Az intellektuális kibontakozás megtérülési mező már a tanulmányok alatt megtelt hozamokkal, amelyeket a munkaerőpiacon töltött idő tovább bővített: a kutatásban résztvevők tanulás iránti vágya növekedni látszott, nagyobb figyelmet fordítottak az önképzésre, és mindenekelőtt sikeresen bekapcsolódtak a szakmai munkába a reintegráció során. Érdemi fejlemény, hogy a

munkaerőpiacon kevesebb hozamot elért nők tanulási hajlandósága és aktivitása növekedett meg leginkább.

A szociális beágyazottság mezőjében tapasztalt első hozamok hallgatói közösséghez való csatlakozásban jelentek meg, az otthonlétből fakadó izoláltság oldása, új társadalmi tőke formájában, de elősegítették a munkatársakkal történő újbóli együttműködés kialakítását is. A felsőfokú végzettségnek a családi szférában termelt hozamai a munkahelyi és magánélet teendőinek összehangolását segítették elő, illetve az értelmiségi normák mentén változott a családi kulturális fogyasztás.

Fontos eredmény, hogy az utolsó hipotézisemmel ellentétben a munkaerő-piaci megtérülések mértéke függetlennek bizonyult a munkavállalók szocio-ökonómiai háttérétől, a kulturális és egyéb tőkefajták nagyságától, de nem sikerült kapcsolatot találni a tanulmányi eredményesség és a munkaerő-piaci sikeresség között sem. A tanulmányi beruházások munkaerő-piaci érvényesülésének kulcsa egyfelől a megfelelő tanulási döntés-előkészületben (a megfelelő szak kiválasztása, intézményi informálódás, kereslet és kínálat felmérése) és a kedvező tanulási attitűdben (a folyamatos tanulás fontosságának felismerése, tanulás mint örömforrás értelmezése, kitartó szorgalom) keresendő.

A gyermekgondozási időszakban végzett tanulmányokkal kapcsolatos kutatásnak a felsőoktatással és felnőttoktatással foglalkozó szakemberek számára fontos eredménye, hogy nagyfokú primer motiváció jellemzi a kevés intellektuális kihívásnak kitett inaktivitásban élőket. A tanulás megkezdésében vezető

szerepet játszó motívumokra (tanulás szeretete, szakmai érdeklődés etc.) hatékonyan építhet az oktatás, és kialakítható a permanens tanulás igénye.

A tanulmányi beruházásokban nagyfokú ösztönzőerővel bírt az időközben megszűnt tandíjmentesség, amely a gyermekgondozási ellátások valamelyik formáját igénybe vevő hallgatókat alanyi jogon illette meg. A gazdaságpolitikai és a szociálpolitikai tervezés számára figyelemfelhívó eredmény, hogy a tandíjmentesség révén erőteljesen csökkent anyagi jellegű beruházási tételek domináns szerepet játszottak a tanulási döntésekben. Az állami szerepvállalás nélkül e döntést követő, kimutatott egyéni és kollektív hozamok azonban elmaradnak, a megkérdezettek ugyanis enélkül nem kezdték volna meg tanulmányaikat. Ezt igazolják az országos statisztikai mutatók, amelyek a törvény eltörlése után erőteljes csökkenését mutatják a felsőfokon tanuló kisgyermekes hallgatók arányának.

A számos hozam közül kiemelem a népesedési mutatók potenciális javulását, amely szintén kimutatható az eredmények alapján. A kisgyermekes hallgatók egyöntetűen úgy nyilatkoztak, hogy biztonságos munkaerő-piac elhagyás esetén időben korábban és számban több gyermeket vállalnának. A longitudinális vizsgálatból szoros összefüggés mutatható ki az inaktív évek alatt végzett tanulmányok és a munkaerő-piaci pozíció között, tehát a tanulás kiemelt szerephez jut a gyermekvállalás miatt bekövetkező munkaerőpiac-elhagyásban, és az oda történő visszatérésben.

A gazdasági élet döntéshozóinak számára szolgálhat fontos eredményként a munkától távol töltött

időszakban diplomát szerzett nők kedvező foglalkoztatása, amikor nemcsak a szociális terhek elkerülése dominál (pl. munkanélküli segély), hanem a tanulás révén a munkaerőpiac szakmailag kompetens munkaerőhöz jut. A megkérdezettek ugyanis legnagyobb arányban a tanulás pozitív hatását a szakmai munkába történő bekapcsolódásban, a tudás és képességek karbantartásában, a szakmai lemaradások pótlásában látták.

Az értekezés eredményeinek további vizsgálatához újabb kutatások szükségesek. Az egyik lehetséges irány a gyermekgondozási időszakban felsőfokú tanulmányokat végzett munkavállalók pályakövetése a további hozamok kimutatására, de ilyen hosszú távú vizsgálatot igényel a generációs transzferáramlások bizonyítása is. Másrészt szükséges a kutatás vertikális és horizontális kiterjesztése. Vertikális kiterjesztés alatt értem a formális, iskolarendszerű tanulmányokon belül egyéb oktatási és képzési intézménytípusok bevonását, illetve a gyermekgondozási időszakban végzett nonformális és informális tanulási módok feltérképezését. A kutatás földrajzi értelemben vett horizontális kiterjesztése lehetővé teszi az eredmények országos, reprezentatív mintán végzett felülvizsgálatát, és alkalmat nyújt az egyes régiók összehasonlítására.

4. A szerzőnek az értekezés tárgyában megjelent írásai

2010

A felsőfokú tanulmányok hatása a munkaerő-piaci reintegrációra.

Educatio, 19.évf. 2.sz. (közlésre elfogadva)

2009

A társadalmi háttér szerepe a kisgyermeket nevelő hallgatók felsőfokú tanulmányaiban.

In: Kozma Tamás – Perjés István (szerk.): Új kutatások a neveléstudományokban. Budapest, MTA Pedagógiai Bizottsága. (közlésre elfogadva)

A felsőfokú tanulmányok szerepe a szándékolt karriertörésben.

In: Bajusz Bernadett et al. (szerk.): Professori Saludem. Tanulmányok a 70 éves Kozma Tamás tiszteletére. Debrecen, CHERD, 295-305.

2008

”Two are better than one?” – Youth’s Family Founding Intentions in Accordance with their Religiosity (2008).

(Co-author: Tornyai, Zsuzsa)

In: Pusztai, Gabriella (ed): Religion and Values in Education in Central and Eastern Europe. Debrecen, CHERD, 209-217.

Motivációs hatások a levelező tagozat hallgatóinak tanulásában. (Társszerző: Fekete Ilona)

In: Kiss Endre – Buda András (szerk.): Interdiszciplináris pedagógia és az eredményesség akadályai. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 48-58.

Tanulmányokat folytató kismamák motivációs háttere.

In: Juhász Erika (szerk.): Andragógia és közművelődés. (Acta Andragogiae et Culturae XXI.) Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 129-137.

2007

A felsőfokú tanulmányokat folytató kismamák tanulási attitűdjéről.

Educatio, 16. évf. 4. sz., 687-695.

2006

Egyetemi és főiskolai hallgatók jövőképe egy regionális kutatás alapján. (Társszerző: Nagy Zsuzsa)

Educatio, 15. évf. 1.sz., 163-189.

Potenciális demográfiai tartalékok. Fiatalok családalapítási tervei.

In: Juhász Erika (szerk.): Régió és oktatás II. Debrecen, CHERD, 317-325.

2005

Felsőfokú képzésben résztvevők családtervezési attitűdjei. (Társszerző: Bocsi Veronika)

In: Pusztai Gabriella (szerk.): Régió és oktatás I. Európai dimenziók. Debrecen, CHERD, 183-190.

2003

Fehér folt a felnőttoktatásban: a kismamák képzése.

In: Éles Csaba (szerk.): Nézőpontok és Látletek. (Acta Andragogiae et Culturae XX.) Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 31-44.

5. A szerző további publikációi

Tanulmányok

A szociális kompetencia fejlesztése.

Magiszter, 2. évf. (2004) 2.sz., 13-31.

Cikkek

Regionalitás és oktatás.

Debreceni Szemle, 13.évf. (2005) 3.sz., 469-471.

Szakfordítás

Zajda, Joseph: Élethosszig tartó tanulás és felnőttoktatás:

Oroszország találkozása a Nyugattal. In: Bray, Mark – Tóth Péter (szerk.): Összehasonlító pedagógia. Folytatódó hagyományok, új kihívások, új paradigmák. Budapest, Magyar Pedagógiai Társaság, 2006. 112-135.